

TALVILUONNON ELÄIMET: OHJEITA JA LISÄTIETOA

Hei opettaja tai kasvattaja!

Näissä ohjeissa kerrotaan, miten hyödyntää Talviseuranta-kampanjan esitystä Talviluonnon eläimet. Ohjeesta löydät myös paljon syventävää tietoa. Ohjeita ei ole tarkoitus noudattaa kirjaimellisesti tai pilkulleen, sinun oma persoonasi ja kokemuksesi, sekä ammattitaitosi saavat tulla esiin ja ovatkin tärkeä osa esitystä!

Eryteisesti voi olla hyvä miettiä omia kokemuksia ja tarinoita talviluontoon ja eläimiin liittyen ja liittää niitä esityksen lomaan.

Esityksessä on yhteensä 23 diaa.

Dia 1

Kerro halutessasi aloitusdian kohdalla, että tämä Powerpoint esitys on osa Luonto-Liiton omaa Talviseuranta-kampanjaa ja että Luonto-Liitto on lasten ja nuorten oma ympäristöjärjestö.

Dia 2

Talvella luonto voi tuntua hiljaiselta. Eläimiä näkyy vähän, eikä lintujen laulua juuri kuule. Lintuja voi nähdä talvisin lintulaudoilla, avovesistöjen äärellä tai ruokintapaikoilla. Niiden puuhien seurailu onkin monille mieleistä luontotekemistä talvella. Talviluonnon eläimet puolestaan liikkuvat usein aamu- ja iltahämärässä tai öisin, siksi niitä voi olla vaikeaa nähdä. Talviluonnosta voi kuitenkin löytää merkkejä eläimistä ja seurata eläinten elämää esimerkiksi lumijälkien ja ruuantähteiden perusteella.

Dia 3

Jaa lapsiryhmä pareihin tai pienryhmiin.

Anna lasten keskustella keskenään omista eläinhavainnoistaan talviluonnossa. Jos juttua tuntuu riittävän, anna tehtävälle aikaa vähän runsaammin. Parit voivat kertoa omista kokemuksistaan koko ryhmälle.

Voit myös kertoa tähän oman luontokokemuksesi – esimerkiksi lapsuusmuistoja kotipihan punatulkuista tai ketun jolkottelusta talvisen bussipysäkin ohitse.

Dia 4

Orava on suomalaisen metsäluonnon, taajamien metsälänttien ja kaupunkipuistojen yleinen asukas. Sillä on suuret tupsukorvat ja pörröinen pitkä häntä. Oravan turkki on kesällä punaruskea ja talveksi orava vaihtaa harmaaseen talviturkkiin. Pyöreän pesänsä se rakentaa mieluiten korkealle kuusen tai männyn oksistoon.

Orava on taitava kiipeilijä ja pystyy terävien kynsiensä ansiosta kapuamaan ylös niin puun runkoa, kuin kerrostalojen seiniäkin pitkin. Orava kykenee hyppäämään pituutta useita metrejä ja korkeutta noin 1,5 metriä vahvojen jalkalihasten ansiosta. Häntäänsä se käyttää taitavasti tasapainoilussa apuna ja hyppyissä kulkusuunnan vakauttajana.

Orava syö kuusen ja männyn siemeniä, pähkinöitä, tammenterhoja, marjoja, hedelmiä ja monenlaisia ravintokasveja. Myös sienet, hyönteiset ja lintujen munat tai poikaset kelpaavat sille.

Dia 5

Tämä dia esittelee oravan lumijäljet. Lumijälki on jälki, joka jää eläimen tassusta lumen päälle.

Dia 6

Punatulku on kotipihojen ja lintulautojen kirkkaan punarintainen talvinen vieras. Se on rotevanokkainen, siemeniä, silmuja ja marjoja syövä peippolintu. Punatulkuun erityistä herkkua luonnossa ovat syksyllä ja talvella pihlajanmarjat sekä lintulaudoilla auringonkukan siemenet.

Punatulku on yksi suomalaisen talven ja jouluperinteen tunnuseläimistä. Se elää Suomessa ympäri vuoden ja selviää rotevan rakenteensa ansiosta hyvin kylmässä. Punatulku elää havumetsissä, joihin se myös rakentaa pesänsä. Se ei lennä mielellään kauas kotimetsästään.

Talvisin punatulku löytyy useammin maaseudun pihapiireistä kuin kaupungeista.

Ilmastomuutoksen ja lämpenevien talvien myötä punatulku on vähitellen siirtymässä yhä pohjoisempaan Suomeen ja harvinaistumassa Etelä-Suomessa.

Voit halutessasi kuunteluttaa lapsiryhmällä punatulkuun ääninäytteen.

Punatulkuun ääninäytteen löydät tästä linkistä: <https://www.xn--lintujen-net-ocba.net/punatulku/>.

Dia 7

Kettu, eli punakettu on maailman levinnein maalla liikkuva petoeläin. Sillä on kaunis punaruskea paksu turkki ja pitkä, valkotupsuinen tuuhea häntä. Kettu on yleinen koko Suomessa, aivan

pohjoisinta Suomea lukuun ottamatta. Pesänään se käyttää mieluiten toisten eläinten, kuten mäyrän kaivamia koloja ja onkaloita.

Kettu on kaikkiruokainen. Mieluiten se syö pyydystämiään jyrsijöitä, mutta myös ihmisten jätteet, raadot, hyönteiset ja kasvit kelpaavat sille ruuaksi. Monipuolinen ruokavalio on yksi syy ketun menestymiseen monenlaisissa ympäristöissä, sitä nähdään jopa suurkaupunkien puistoissa ja kaduilla silloin tällöin.

Ilmastonmuutoksen myötä kettu on alkanut menestyä yhä pohjoisemmassa Suomessa lämpenevien talvien ansiosta, kun taas sen valkoinen serkku napakettu on käymässä yhä harvinaisemmaksi.

Dia 8

Tämä dia esittelee ketun lumijäljet. Voit myös tämän dian yhteydessä mainita, että parhaiten lumijälkiä voi löytää seuraavana päivänä lumisateen jälkeen.

Dia 9

Mustarastas on tumma, isokokoinen rastaslintu. Mustarastas koiras on väriltään musta, nokka ja silmän ympärillä olevat renkaat ovat kirkkaan oranssit. Naaras on tummanruskea ja sillä on tumma nokka.

Mustarastas liikkuu maassa hauskasti tasajalkaa hypellen. Mustarastaalla on tumma, huilumainen liverrys. Se aloittaa laulun Etelä-Suomessa varhaisimmillaan jo helmikuussa. Sen äänen voi kuulla erityisesti aamu- ja iltahämärissä varhaisena kevääntulon merkinä.

Mustarastas pesii Etelä- ja Keski-Suomen lehti- ja sekapuu metsissä. Sitä tavataan yleisesti myös pihalla, taajamissa ja kaupungeissa. Noin 40 % mustarastaista talvehtii Suomessa, loput muuttavat talveksi Länsi-Euroopan maihin.

Mustarastas syö matoja, toukkia, marjoja ja siemeniä. Ison kokonsa ansiosta mustarastas kestää melko hyvin kylmää. Ilmastonmuutoksen myötä talvet ovat lämmenneet ja mustarastaan talvehtiminen erityisesti Etelä-Suomessa on jonkin verran lisääntynyt.

Voit halutessasi kuunteluttaa lapsiryhmällä mustarastaan ääninäytteen. Ääninäytteen löydät tästä: <https://www.xn--lintujen-net-ocba.net/mustarastas/>.

Dia 10

Metsäjänis on talvella helposti erotettavissa rusakosta, sillä sen talviturkki on kokonaan valkoinen. Metsäjäniksen takajalat ovat erinomaiset "lumikengät", sillä se pystyy levittämään takajalan varpaat leveälle, jolloin lumi kantaa sitä hyvin ja eteneminen on helppoa.

Metsäjänis on enimmäkseen yöllä ja hämärällä liikkuva eläin. Metsäjänis nakertaa ruuakseen talvella kaatuneita puita ja pensaita, ohuita oksia ja varpuja.

Metsäjänistä tavataan laajasti koko Suomessa ja se elää monenlaisissa ympäristöissä. Metsäjänis on vähentynyt Suomessa jonkin verran viimeisten 20 vuoden aikana. Yhtenä syynä on ilmastonmuutos, sillä lauhassa, lumettomassa talvessa metsäjänis on valkoisessa talviturkissaan helposti nähtävissä petoeläimille.

Dia 11

Rusakko eli peltojänis tunnetaan koko Suomessa aivan pohjoisinta aluetta lukuun ottamatta. Rusakko elää pensaikkoisilla aukeilla, lyhytruohoisilla laidunniityillä ja peltoaukeilla. Nykyään sitä tavataan yleisesti myös taajama-alueilla. Rusakko karttaa metsää, eikä elä metsissä. Rusakko synnyttää poikasensa tiheään kasvillisuuden sekaan ja saattaa saada poikasia jopa 4 kertaa yhden kesän aikana.

Se on ruskeaturkkinen jäniseläin, jolla on pitkät, mustakärkiset korvat. Talvisin sen turkin väri vaihtelee ruskeasta vaaleaan harmaaseen. Se onkin sen vuoksi helppo erottaa talvella turkkinsa täysin valkoiseen vaihtavasta metsäjäniksestä.

Rusakko syö monipuolisesti heinää, ruohoa ja monia muita ravintokasveja. Laaja ja monipuolinen ruokavalio on auttanut sitä menestymään. Rusakko on monen petoeläimen tärkeää ravintoa ja myös metsästyksen kohde.

Dia 12:

Tässä esitellään metsäjäniksen ja rusakon jäljet. Voit kertoa, että jäljet ovat hyvin samanlaiset ja vaikea erottaa maastossa.

Dia 13

Koskikaran huomaa helpoiten talvella, jolloin sen voi nähdä oleskelemassa sulaveden äärellä. Se on pyöreähkö, noin 17–20 cm pituinen päästä, selästä, siivistä ja vatsan alta musta lintu, jonka kurkku ja rinta on valkoinen vatsaan asti.

Koskikara on Suomen ainoa varpuslintu, joka osaa sukeltaa. Sen höyhenet pysyvät vedenpitävinä pystön alla olevan talirauhasen ansiosta, josta se sukii nokallaan talia höyheniinsä.

Se syö ravinnokseen vedessä eläviä äyriäisiä, toukkia, nilviäisiä ja jopa pieniä kalan poikasia.

Koskikaraa tavataan koko Suomessa, mutta talvella se siirtyy yhä etelämmäs, kun joet jäätyvät, eikä sulaa vettä enää ole. Pesimään se muuttaa takaisin Pohjois-Suomeen, koskien ja muiden nopeasti virtaavien vesien ääreen. Koskikaran laulu on rauhallista, kirkassointista ja kitisevää visertelyä.

Voit halutessasi kuunteluttaa lapsiryhmällä koskikaran ääni näytteen. Se löytyy tästä:

<https://www.xn--lintujen-net-ocba.net/koskikara/>.

Dia 14

Metsähiiri on veikeän näköinen, rottaa huomattavasti pienempi, mutta selkeästi suurempi kuin pelto- ja koivuhiiri. Sen turkki on selästä ruskea, vatsan kohdalta vaalea ja siltä puuttuu selästä musta viiru.

Metsähiiriä asuu Etelä-Suomessa Vaasan korkeudelle asti. Pääelinympäristöjä ovat metsät ja metsänreunat. Metsähiiri liikkuu pääasiassa yöaikaan ja se on aktiivinen kaikkina vuodenaikoina. Aktiivisuus on vähäisempää talvella, jolloin metsähiiri viettää paljon aikaa pesässä tai lumen alla menevissä käytävissä.

Talvella se syö lumen alla olevia ainavihantia kasveja ja varpuja, esim. sinivuokko tai puolukka. Talvella se saattaa muuttaa myös ihmisen vieraaksi ulkorakennuksiin ja ullakoille, toisinaan se voi aiheuttaa rakennuksissa myös tuhoja.

Dia 15

Tässä diassa esitellään metsähiiren lumijäljet. Voit halutessasi kertoa, että parhaiten lumijälkiä löytää rakennusten seinien läheltä, sekä pelto- ja niittyaukeiden reunoilta.

Dia 16

Hiiripöllö on keskikokoinen, pitkäpyrstöinen, kauttaaltaan mustan- ruskean ja valkoisen kirjava pöllö. Sen kasvoja kiertää musta reunus ja tämä yhdessä silmien yllä olevien tummien “kulmakarvojen” ja keltaisten silmien kanssa tekevät hiiripöllön katseesta pistävän. Hiiripöllö elää ja pesii Pohjois- ja Keski-Suomessa, sitä tavataan harvoin etelässä. Se on paikkalintu, joka talvehtii Suomessa. Hiiripöllö syö pieniä jyrsijöitä ja toisin kuin muut pöllöt, se on aktiivinen myös päiväsaikaan. Hiiripöllön ääntely on pulputtavaa huhuamista.

Voit halutessasi kuunteluttaa lapsilla hiiripöllön ääninäytteen. Se löytyy tästä: <https://www.xn--lintujen-net-ocba.net/hiiripoelloe/>.

Dia 17

Lumikko on pieni näätäeläin, maailman pienin petonisäkäs. Kesällä se on selästä ruskea ja vatsasta vaalea. Talvella se vaihtaa kokonaan valkoiseen talviturkkiin aina hännänpäästä myöten. Sillä ei siis ole mustaa hännänpäästä, toisin kuin kärpällä!

Lumikkoa tavataan koko Suomessa, etelässä runsaammin. Lumikko viihtyy monenlaisissa ympäristöissä edellyttäen, että niissä on riittävästi peittävää kasvillisuutta. Avoimia ja aukeita paikkoja se välttelee. Lumikko on rauhoitettu eläin.

Lumikko on taitava pikkujyrsijöiden metsästäjä. Se pyydystää jyrsijät niiden hangen sisällä kulkevista käytävistä. Sille kelpaavat ruuaksi myös linnunmunat ja -poikaset.

Dia 18

Tässä diassa esitellään lumikon lumijäljet.

Dia 19

Laulujoutsen on isokokoinen, valkoinen ja oranssinokkainen joutsen, joka pitää päätään ylväästi koholla ja kaulaansa suorassa. Kaulan suorasta asennosta sen erottaa helposti kyhmyjoutsenesta jo pitkän matkan päästä.

Laulujoutsen elää vesistöissä, pääasiassa järvissä ja lammissa. Se pesii järven tai lammen lisäksi myös avosoilla.

Laulujoutsen on Suomen kansallislintu. Laulujoutsen muuttaa keväällä maaliskuu- ja huhtikuussa auroina tai vinorivissä lentäen Pohjois-Suomeen pesimään ja palaa syksyllä loka- tai marraskuussa takaisin etelään. Laulujoutsen talvehtii Etelä-Suomen sulavesissä, pääasiassa meren rannikolla, mutta osa muuttaa myös Länsi-Eurooppaan ja Etelä-Ruotsiin talveksi.

Voit halutessasi kuunteluttaa lapsiryhmällä laulujoutsenen ääninäytteen. Ääninäytteen löydät tästä: <https://www.xn--lintujen-net-ocba.net/laulujoutsen/>.

Dia 20

Tässä diassa on pieni tehtävä ryhmälle. Muistavatko lapset vielä, kumpi on rusakko ja kumpi metsäjänis? Valkoinen jänis diassa on metsäjänis, ruskea jänis puolestaan on rusakko.

Dia 21

Telkkä on keskikokoinen sukeltajasorsa, jolla on suuri, pyöristynyt ja sivuprofiilista kulmikkaalta tai palikkamaiselta näyttävä pää. Myös keltaiset silmät ovat hyvä tunnusmerkki. Koiras on naarasta isompi, mustavalkoinen, metallinkiiltainen, naaras ruskeapäinen ja harmaaselkäinen.

Telkkä viihtyy kaikenlaisten vesistöjen äärellä koko Suomessa. Se onkin monien mökkirantojen tuttu vieras. Kalevalassa kerrotaan, että maailma on syntynyt telkän (eli sotkan) munasta.

Pieni osa telkistä myös talvehtii Suomessa, mutta pääosa muuttaa syys–marraskuussa Itämerelle, Pohjanmerelle sekä Keski- ja Etelä-Eurooppaan.

Telkkä syö enimmäkseen selkärangattomia eläimiä, joita se pyydystää sukeltamalla veden alle.

Voit halutessasi kuunteluttaa lapsiryhmällä telkän ääninäytteen. Ääninäytteen löydät tästä:

<https://www.xn--lintujen-net-ocba.net/telkka/>

Dia 22

Tästä diasta löytyy muutamia linkkejä ja kirjaehdotuksia, joista voit etsiä lisätietoja.

Dia 23

Kiitos!